

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 29 grudnia 2015 r.

Poz. 4556

UCHWAŁA NR X/107/2015 RADY POWIATU KARTUSKIEGO

z dnia 26 listopada 2015 r.

w sprawie zmiany uchwały Nr V/47/2015 Rady Powiatu Kartuskiego z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Kartuskiego na lata 2015-2018”

Na podstawie art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.¹⁾), po uzyskaniu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku nr RD.5120.65.2015.DH z dnia 18 listopada 2015 r.

Rada Powiatu Kartuskiego na wniosek Zarządu Powiatu Kartuskiego uchwała, co następuje:

§ 1. W Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Kartuskiego na lata 2015-2018, stanowiącym załącznik do uchwały Nr V/47/2015 Rady Powiatu Kartuskiego z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Kartuskiego na lata 2015-2018”, jednostka systematyzacyjna "5.4.2. Obiekty nieruchome i zespoły zabudowy wpisane do rejestru zabytków" otrzymuje brzmienie, zgodnie z załącznikiem do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Kartuskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady

Mieczysław Woźniak

---

¹⁾Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2015 r. poz. 397 i 774.

Załącznik do Uchwały Nr X/107/2015
Rady Powiatu Kartuskiego
z dnia 26 listopada 2015 r.

5.4.2. Obiekty nieruchomości i zespoły zabudowy wpisane do rejestru zabytków

Gmina Chmielno

Chmielno, ul. Gryfa Pomorskiego 41, kościół parafialny p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła oraz nieczynny cmentarz przykościelny.

Kościół zbudowany w l. 1845 – 1846, w stylu neoromańskim, w miejscu XIII-wiecznej świątyni należącej do norbertanek żukowskich. Jest to kościół murowany z cegły, jednonawowy, nieotyńkowany, z fundamentem i cokołem z głazów granitowych. Od zachodu znajduje się wieża z neoromańskim portalem. Dachy świątyni pokryte są łupkiem. Wewnątrz znajduje się posadzka z płyt granitowych. Wśród XVIII i XIX-wiecznego wyposażenia kościoła znajdują się malowidła ściennie wykonane w latach 50–tych XX w. przez prof. Wacława Szczeblewskiego.

Cmentarz okalający kościół ma nieregularny kształt. Od południa znajduje się plac z krzyżem misyjnym i mogiłami zgrupowanymi przy murze kościelnym.

Cmentarz parafialny - założony w 1884 roku, usytuowany w centrum wsi, przy głównej drodze, przez którą graniczy od strony wschodniej z terenem kościoła. Najstarsze nieliczne zachowane pochówki pochodzą z końca XIX wieku.

Chmielonko 66, chata wraz z terenem zagrody - obecny budynek pochodzi prawdopodobnie z 2 połowy XIX w., jednak istnienie zabudowy w miejscu chaty i równoległego do niej budynku gospodarczego udokumentowano na przełomie XVIII i XIX w. Jest to obiekt na rzucie prostokąta, pierwotnie dwutraktowy, trójczłonowy. W części środkowej posiada szeroki komin, tzw. czarną kuchnię i dwie sienie po obu stronach. Bryła chaty jest zwarta, jednokondygnacyjna z niemieszkalnym poddaszem, podpiwniczona. Dwuspadowy dach o drewnianej więźbie konstrukcji krokwiowo – jętkowej pokrywa słoma. Ściany budynku na kamiennej podmurówce, zbudowano w konstrukcji drewnianej, szkieletowej, wypełnionej gliną. Ściany piwnic zbudowano z kamienia polnego. Wnętrze chaty nieznacznie przebudowano, jednak zachowały się drewniane stropy belkowe. W skład terenu zagrody wchodzi poza chatą dwa budynki gospodarcze i nowopowstały dom mieszkalny wraz z zadrzewieniem i murkiem oporowym z kamieni polnych.

Łączyńska Huta, zagroda (dom, budynek gospodarczy kapliczka, piec chlebowy, piwnica-ziemianka) - w latach 1976-1979 budynek mieszkalny przeniesiony został ze wsi Tuszkowy (gm. Lipusz), budynek gospodarczy przeniesiono ze wsi Rotembark (gm. Kościerzyna). Budynek mieszkalny wzniesiony został w konstrukcji drewnianej, z kamiennym fundamentem, parterowy, założony na planie prostokąta o konstrukcji zrębowej, kryty strzechą. Wnętrze jest dwutraktowe z sienią na środkowej osi, w którą wbudowany jest komin. Od strony wschodniej znajduje się drewniany ganek. Budynek gospodarczy o konstrukcji zrębowo-szkieletowej posadowiony jest na fundamencie kamiennym. Dwuspadowy dach pokryty jest strzechą. Budynek ten pełnił funkcje owczarni i wozowni. Przy budynkach znajdują się kapliczki, piec chlebowy, piwnica – ziemianka oraz ogród. Całość, otoczona płotami sztachetowymi i żerdziowymi, stanowi typowy przykład zagrody drobnoszlacheckiej i gbuskiej budowanej w drugiej połowie XIX wieku na Kaszubach.

Miechucino, stacja kolejowa w granicach znaków krańcowych stacji z budynkami zaplecza technicznego, wyposażeniem ruchomym oraz terenem otaczającym - jest typowym obiektem kolejowym na Pomorzu zbudowanym na początku XX stulecia w ramach budowy sieci kolejowej w ówczesnych Prusach Zachodnich. Na zespół stacji składają się obiekty architektoniczne, urządzenia techniczne i elementy wyposażenia: tor główny, tor dodatkowy, tor ładunkowy, tor łącznikowy, budynek dworca, budynek przepompowni, wieża ciśnień, budynek sanitariatów, piwnica-magazyn, siedem rozjazdów, sześć semaforów, cztery tarcze, rogatka, cztery powtarzaczce położenia semafora, nastawnia mechaniczna, silnik spalinowy, pompa zasilająca układ hydrauliczny wieży ciśnień, żuraw wodny, wodna pompa ręczna. Stacja zachowała oryginalną postać z przełomu XIX/XX wieku.

Gmina Kartuzy

Kartuzy, ul. Bielińskiego 2, kamienica - secesyjny budynek wzniesiony w 1905 r., trójkondygnacyjny, murowany, tynkowany, podpiwniczony, z wysokim dwuspadowym dachem krytym dachówką ceramiczną. Elewacja frontowa (południowo-zachodnia) siedmioosiowa, z głównym wejściem do budynku zamkniętym półkoliście i obwiedzionym pasem tynku. Drzwi dwuskrzydłowe, płycinowe, zdobione motywem roślinnym. Nad wejściem znajdują się dwa balkony (w drugiej kondygnacji wsparty na bogato zdobionych motywami roślinnymi konsolach, z balustradą kutą w formie przeplatających się pędów i słoneczników, na trzeciej kondygnacji balkon wsparty na stalowych wspornikach z taką samą balustradą). Oś elewacji wieńczy szczyt o neobarokowej formie z oknem w tynkowej opasce z kostkami w narożach, otoczonym płaskorzeźbionym, stylizowanym motywem okuciowym z wijącą się taśmą. W górnej, półokrągłej, obwiedzionej gzymsem partii szczytu znajduje się płaskorzeźbiony smok, szczyt zwieńczony wazonem zdobionym liśćmi akantu. W przestrzeniach międzyokiennych przez całą wysokość budynku biegną lizeny, a pod okapem znajduje się pas fryzu z sześcioma stylizowanymi tryglifami, w osi data budowy „MCMV”. W dachu po obu stronach szczytu znajdują się drewniane lukarny z dwuspadowym daszkiem krytym dachówką. W elewacji północno-wschodniej klatka schodowa z drzwiami w parterze. Do części południowo-wschodniej przylega niewielkie skrzydło oficyny wysokości budynku głównego. We wnętrzu zachowała się stolarka okienna, w przedsiönku boazeria, kanelowane, drewniane pilastry, pod stropem wydatny gzymś, dwuskrzydłowe wahadłowe drzwi, szklone w górnej części, z mosiężnymi uchwytami i dużym, półokrągłym nadświetlem. Klatka schodowa z drewnianą balustradą tralkową, pochwyt zakończony głową smoka, zespół płycinowych drzwi do mieszkań z nadświetlami.

Kartuzy, pl. Św. Brunona 6, kamienica - dwukondygnacyjny murowany budynek, eklektyczny o formach klasycyzujących, wzniesiony w końcu XIX w. Elewacja frontowa (północno-wschodnia) z boniowanym w tynku parterem. Okna i drzwi wejściowe w tynkowych, profilowanych opaskach. W części północnej boniowany ryzalit, nad wejściem okno ujęte dwoma kolumnami ustawionymi na cokołach, na nich wsparty wysunięty z lica, gładki pas fryzu i tympanon. Okna drugiej kondygnacji ujęte parą pilastrów na wysokich cokołach, dźwigające naczółki. W polach podokiennych prostokątne płyciny w tynku. W partii poddaszowej dwa profilowane gzymśy, w polu między nimi pięć okrągłych okien. Kondygnacje oddzielone gzymsem kordonowym.

Kartuzy, pl. Św. Brunona 7, kamienica – dwukondygnacyjny murowany budynek eklektyczny o formach klasycyzujących wzniesiony w końcu XIX w. Elewacja frontowa (północno-wschodnia) ośmioosiowa, w centrum zamknięta spłaszczonym łukiem brama. Znajdują się tu proste otwory okienne i drzwiowe, w drugiej kondygnacji w profilowanych opaskach tynkowych z fragmentami przetworzonego belkowania. Podokienniki na konsolkach. W partii poddaszowej płytkie wnęki markujące okna.

Kartuzy, Dworcowa 1, siedziba Starostwa Powiatowego – budynek wzniesiony w początkach XX w., w stylu neogotyckim, dwukondygnacyjny, murowany z cegły licówki, z dachem czterosпадowym, krytym płaskimi płytkami cementowymi ułożonymi w karo. Elewacja frontowa (południowa) siedmioosiowa, z ryzalitem w części środkowej, zwieńczonym trójkątnym szczytem. Wejście główne zamknięte ostrołukowo, nad nim okno w ostrołukowej wnęce. Wszystkie otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, ujęte opaskami, z jasno- i ciemnoczerwonych, układanych na przemian cegieł. Pod oknami drugiej kondygnacji wnęki z geometrycznymi zdobieniami. Wszystkie elewacje podzielone profilowanym gzymsem kordonowym. W elewacji północnej szeroki ryzalit w osi, w parterze drzwi wejściowe, obok nich dwa niesymetrycznie ułożone okna klatki schodowej, ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem, przeszkłony w całości współczesnym oknem. Elewacja wschodnia bez artykulacji, zdobiona jedynie gzymsem kordonowym.

Kartuzy, ul. Gdańska 4, kamienica - budynek wzniesiony w 1907 r. w stylu eklektycznym, z neobarokowym i secesyjnym detalem architektonicznym oraz malarską dekoracją wnętrza o charakterze romantycznym. Trójkondygnacyjny, murowany z cegły, o częściowo tynkowanych elewacjach. Układ wnętrz jest dwutraktowy, symetryczny, z dwiema przelotowymi sieniami i klatkami schodowymi w trakcie tylnym. W kompozycji fasady podkreślona jest osiowość i symetria poprzez zróżnicowane wysokości szczytów, umieszczenie na osi głównej podcienia wnekowego, a na bocznych liniach pozornych ryzalitów z balkonami w linii drzwi do sieni. Plastyka płaszczyzny elewacji podkreślona kontrastem fakturowym lica ceglanego i partii otynkowanych z rytmiką uzyskaną dzięki odmiennie ukształtowanym ceglany nadprożom okiennym. Osiowość i rytmikę fasady równoważą profilowane gzymśy oraz pasy z cegły licówki.

Kartuzy, ul. Gdańska 8, kamienica – budynek neoklasycystyczny wzniesiony w końcu XIX w., o zwartej bryle, zbudowany na rzucie prostokąta. Elewacja frontowa jest tynkowana i boniowana na wysokości parteru, wyższe partie licowane cegłą. W pierwszej kondygnacji znajdują się witryny oraz 4 pary dwuskrzydłowych drzwi o bogatej snycerze. W polach międzyokiennych znajdują się kanelowane pilastry o kompozytowych głowicach. Tu również znajdują się medaliony z siedzącymi postaciami kobiet. Pozostałe elewacje nawiązują do elewacji frontowej. Wnętrze z drewnianą klatką schodową z balustradą tralkową oraz drewnianymi drzwiami o bogatej snycerze.

Kartuzy, ul. Gdańska 10, kamienica - trójkondygnacyjny, murowany budynek neobarokowy, wzniesiony na początku XX w. Pierwsza kondygnacja boniowana, pozostałe licowane cegłą, z dekoracją tynkarską imitującą okładzinę kamienną. Elewacja frontowa (północna) jest siedmioosiowa, ujęta z obu stron jednoosiowymi ryzalitami, zwieńczonymi neobarokowymi, półokrągłymi szczytami z okrągłym oknem i kulami na postumentach. W pierwszej kondygnacji na skrajnych osiach znajdują się cztery okna zwieńczone łukiem koszowym z kłińcami, w centrum troje półkolistych zwieńczonych, dwuskrzydłowych drzwi płycinowych. W drugiej kondygnacji, w części środkowej znajdują się drzwi balkonowe z dwoma oknami po bokach, drzwi i okna zwieńczone półkolistymi nadprożami ze sztukatorskimi motywami roślinnymi, przed nimi wsparty na czterech wspornikach balkon ograniczony kutą balustradą, mocowaną na czterech słupkach z kulą. Po bokach okna zwieńczone łukiem odcinkowym z kłińcem i prostymi nadprożami, Okna ryzalitu zwieńczone półkolistymi nadprożami zdobionymi motywem muszli. W trzeciej kondygnacji okna zwieńczone nadprożami, trzy środkowe – półkolistymi, zewnętrzne – trójkątnymi z dekoracją roślinną i okuciwą.

Kartuzy, ul. Gdańska 15, ob. centrum kultury "Kaszubski Dwór" - zbudowany na przełomie XIX i XX w., w stylu neomanierizmu niderlandzkiego, murowany budynek dwukondygnacyjny, na kamiennym cokole. Elewacje wschodnia i południowa licowane cegłą licówką z zachowaną dekoracją tynkowaną, nawiązującą do form manierizmu niderlandzkiego. Wejście do budynku akcentuje ryzalit zwieńczony daszkiem w formie części kulistej kopuły, osadzony na profilowanym, wygiętym w łuk gzymsie okapowym. Drzwi wejściowe ujęte są w portal utworzony przez tynkowane filary i wsparty na nich tynkowany łuk. Okna pierwszej kondygnacji zwieńczone półkolistymi naczółkami, pod oknami drugiej kondygnacji proste tynkowane płyciny. w dachu dwie lukarny, w postaci esownicowych szczytów. Dach pulpitowy, od frontu jednospadowy, kryty łupkiem.

Kartuzy, Góra Spiczasta, kaplica p.w. św. Krzyża - wzniesiona ok. poł. XVII w. na północny – zachód od zespołu klasztorowego, na Górze Szpiczastej, jako założenie murowane z cegły i kamienia, jednonawowe, zamknięte od wschodu trzema ścianami ośmioboku. Od zachodu posiada wieżę wciągniętą w nawę, nakrytą dawniej namiotowym dachem pokrytym gontem. Po zniszczeniu w pierwszej ćwierci XIX w. zachowała się w ruinie wieża z elewacją zachodnią i fragmentami murów bocznych. W latach 90-tych XX w. odbudowana.

Kartuzy, ul. Jeziorna 16, kamienica - renesansowy, 2,5 kondygnacyjny budynek mieszkalny, murowany, podpiwniczony, na kamiennej podmurówce z dwuspadowym drewnianym dachem krytym papą, wzniesiony w 1897 r. w zachodniej pierzei ul. Jeziornej. Elewacja frontowa zwieńczona jest trójkątnym tympanonem obwiedzionym gzymsem. Okna posiadają profilowane tynkowe opaski z uszkami. W drugiej kondygnacji są tympanony na konsolkach nad oknami i bonie tynkowe w narożnikach. W trzeciej kondygnacji w narożach zdwojone pilastry, pilaster międzyokienny i profilowane opaski okien z kłińcami. W części północnej elewacji, w drugiej kondygnacji nad oknami znajdują się fragmenty gzymsu na konsolkach i opaski. W poddaszu okna kwadratowe, małe, w opaskach z tynku. Parter jest dwuczęściowy, tynkowany z czterema oknami. Kondygnacje górne licowane w cegle. Elewacja południowa z boniowaniem w tynku w pierwszej kondygnacji, natomiast górne partie ceglane, podzielona poziomo gzymсами. W drugiej kondygnacji znajdują się okna i wnęka w profilowanych opaskach z uszakami, nad nimi odcinki gzymsu na konsolach. Elewacja północna jest bezokienna, tynkowana, z wysokim kamiennym cokolem. Elewacja zachodnia czteroosiowa, analogiczna do pozostałych, tynkowana, z dwoma otworami okiennymi i dwoma drzwiami w cokole. Na poddaszu znajdują się dwa przemurowane, wewnętrzne okna. We wnętrzu drewniana klatka schodowa z tralkową balustradą, zespół płycinowych drzwi wejściowych do mieszkań, w przedsionku posadzka z białych i czarnych płytek ceramicznych.

Kartuzy, ul. Jeziorna 18, kamienica - neorenesansowy trójkondygnacyjny budynek murowany o rzucie prostokątnym, wzniesiony w 1901 r. w zachodniej pierzei ul. Jeziornej. Elewacja frontowa licowana cegłą z narożami boniowanymi w tynku, w osi wysunięty nieznacznie ryzalit zwieńczony szczytem z wolutami.

Szczyt podzielony w pionie i w poziomie i obwiedziony opaskami tynkowymi, z okrągłym oknem w centrum oraz z boniowanymi narożami. Wszystkie okna w budynku są sześciopolewe, kwadratowe, w opaskach z tynku. W drugiej kondygnacji występują podokienniki na konsolkach. Trzecia kondygnacja wsparta jest na gzymsie kordonowym. Pod oknami drugiej kondygnacji znajduje się prostokątne pole obwiedzione gzymsem. Okna pierwszej kondygnacji powiększone. Elewacja południowa jest bezokienna, bielcowana i nietynkowana, zwieńczona trójkątnym szczytem obwiedzionym gzymsem. Elewacja północna analogiczna do elewacji południowej. Elewacja zachodnia jest siedmioosiowa, tynkowana, zwieńczona trójkątnym szczytem obwiedzionym gzymsem. Okna zamknięte są łukiem odcinkowym. Jednokondygnacyjna oficyna wzniesiona została na wysokiej podmurówce. W części środkowej elewacji znajduje się drewniany ganek ze schodami. We wnętrzu drewniana balustrada tralkowa, posadzka z białych i czarnych płytek ceramicznych, ozdobna stolarka okienna i częściowo zachowana stolarka drzwiowa.

Kartuzy, ul. Jeziorna 20, kamienica - dwukondygnacyjny murowany budynek neorenesansowy na rzucie prostokątnym, wzniesiony w 1880 r. w zachodniej pierzei ul. Jeziornej, od południa przylegający do budynku nr 22. Elewacja frontowa podzielona w poziomie, z boniowanym w tynku parterem i pasem tynku markującym gzyms kordonowy i gzymsem okapowym. W części północnej elewacji frontowej występuje lekko wysunięty przed lico ryzalit, zamknięty trójkątnym, wysokim szczytem obwiedzionym gzymsem. W polu dwa półokrągło zamknięte okna w tynkowanych opaskach, a nad nimi okrągłe okno w opasce. Druga kondygnacja podzielona jest na trzy osie okien prostokątnych w opaskach z tynku biegnących półkuliście nad oknami. Na każdej opasce występują trzy kłińce. W pierwszej kondygnacji znajduje się powiększone okno i drzwi. W pierwszej kondygnacji części południowej elewacji frontowej występuje półkuliście zamknięte okno i dwuskrzydłowe drzwi płycinowe, przeszklone w górnej części i okratowane. W II kondygnacji elewacji frontowej znajdują się trzy okna w tynkowanych opaskach z kłińcami w kluczu, w dachu dwie lukarny. Elewacja licowana jest cegłą, z tynkowymi boniami narożnymi. Elewacja północna jest bezokienna, w dachu znajduje się lukarna. Elewacja zachodnia jest tynkowana, na wysokiej podmurówce kamiennej. Jest tu pięć osi okiennych w drugiej kondygnacji i na poddaszu i trzy okna w pierwszej kondygnacji. W narożu południowo – wschodnim znajduje się dobudowane parterowe skrzydło gospodarcze na wysokiej podmurówce. We wnętrzu drewniana klatka schodowa z balustradą tralkową, zespół płycinowych drzwi dwuskrzydłowych do mieszkań, w szerokiej, profilowanej oprawie, z nadświetlami ze szkłem matowym z ornamentem geometrycznym, zdobione klamki z lwimi głowami.

Kartuzy, ul. Jeziorna 22, kamienica - wzniesiony w połowie XIX w., w zachodniej pierzei ul. Jeziornej dwukondygnacyjny budynek o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą, tynkowany, na kamiennej podmurówce. Dach drewniany, dwuspadowy, kryty papą z rzeźbionymi krokiewkami w partii okapowej. Elewacja frontowa (wschodnia) 3 – osiowa z drzwiami płycinowymi w narożu.

Kartuzy, ul. Jeziorna 24, kamienica - budynek o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą, tynkowany, dwukondygnacyjny, wzniesiony ok. XIX w., w zachodniej pierzei ul. Jeziornej. Dach drewniany, kryty papą. Elewacja frontowa (wschodnia) pięćosiowa z osią centralną wyższą od skrzydeł bocznych, w centrum znajdują drewniane drzwi płycinowe, nad nimi sześciopolewe okna. Krokwie w partii okapowej są rzeźbione. W skrzydłach bocznych znajdują się po dwa duże sześciopolewe i po jednym małym w części poddaszowej. W części południowej do budynku przylega parterowa przybudówka kuchenna o dwóch oknach, kryta dachem pulpitowym, do której prowadzi betonowe schody.

Kartuzy, ul. Jeziorna 26, kamienica budynek dwukondygnacyjny, o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą, tynkowany, podpiwniczony, wzniesiony w połowie XIX w. w zachodniej pierzei ul. Jeziornej. Elewacja frontowa (wschodnia) z dwuskrzydłowymi płycinowymi drzwiami z nadświetlem i dwoma oknami. W poddaszu dwa okna. Elewacja zachodnia na wysokiej kamiennej podmurówce, z czterema osiami okien – w centrum duże, na zewnątrz małe.

Kartuzy, ul. Jeziorna 28, kamienica - neorenesansowy murowany budynek 2,5-kondygnacyjny, podpiwniczony o rzucie prostokątnym, wzniesiony około 1890 r. w zachodniej pierzei ul. Jeziornej. Elewacja frontowa od strony wschodniej podzielona jest w poziomie dwoma gzymsami kordonowym i okapowym. Część południowa elewacji jest dwuosiowa, wysunięta przed lico w formie płaskiego ryzalitu. W pierwszej kondygnacji znajduje się zamurowany i zatynkowany, półokrągło zamknięty otwór drzwiowy, a obok otwór okienny. Okna wszystkich kondygnacji są w gładkich tynkowych opaskach z kostkami. Część południową elewacji wieńczy szczyt trójkątny obwiedziony gzymsem, w narożach znajdują się kule na sześciennych cokołach. W poddaszu znajdują się małe okna.

Kartuzy, ul. Jeziorna 38, kamienica - trójkondygnacyjny murowany budynek, podpiwniczony, na kamiennej podmurówce wzniesiony w 1905 r. w zachodniej pierzei ul. Jeziornej. Sześciosiowa elewacja frontowa – wschodnia jest bogato zdobiona płaskorzeźbionymi motywami secesyjnymi. Parter boniowany w tynku, oddzielony od wyższych kondygnacji gzymsem kordonowym. W wysuniętej nieznacznie przed lico części środkowej elewacji znajduje się trójboczny wykusz nakryty cebulastym dachem, do którego od strony północnej przylegają balkony. Ta część elewacji ujęta jest z obu stron dwoma pilastrami o fantazyjnych głowicach z motywem wolut i kobiecej głowy oraz stylizowany motyw kartuszy. Elewację wieńczy szczyt

obwiedziony gzymsem z płaskorzeźbą uśmiechniętego słońca. W parterze części centralnej znajdują się zamknięte półokrągłe drzwi z nadświetlem i okno. W polach podokiennych okien II i III kondygnacji znajdują się sztukatorskie motywy wijących się roślin, stylizowanych kwiatów, głów maszkar i amorków. W bocznej elewacji wschodniej znajduje się groteskowy motyw głowy. W elewacji południowej znajduje się przybudówka zdobiona sztukaterią w postaci wieńców kwiatów i wijących się wstęg. W elewacji północnej znajdują się płycinowe drzwi wejściowe z nadświetlem z matowym szkłem z ornamentem winorośli, ujęte dwoma pilastrami, o głowicach z motywem liści akantu, wolut i gwiazdką w centrum pola. Pod gzymsem znajduje się sztukateria – wieniec z kwiatów spięty wijącą się wstęgą. We wnętrzu budynku znajduje się drewniana klatka schodowa z balustradą tralkową, płycinowe drzwi do mieszkań z ozdobnymi klamkami i okuciami zamków.

Kartuzy, ul. Kościerska 1, willa z budynkiem gospodarczym - powstała w pierwszej ćwierci XX wieku. Od 1947 r. istnieje tu Muzeum Kaszubskie. Jest to budynek dwukondygnacyjny, wolnostojący, o zwartej bryle, z użytkowym poddaszem, podpiwniczony, na niewysokim cokole ceglany, częściowo licowanym kamieniem. Ściany wzniesione są z cegły, tynkowane, w szczycie poddasza widoczna jest konstrukcja ryglowa z podziałem wertykalnym. Dwuspadowy dach z naczółkami kryty jest ceramiczną dachówką. Końce płatew i krokwi profilowane. Główne wejście znajduje się w elewacji zachodniej. Zachowana jest oryginalna stolarka drzwiowa, okienna, schodowa i podłogi. Wnętrze zaadoptowane na sale wystawowe. Budynek gospodarczy dawniej pełnił rolę obory, stajni i mieszkania dozorca. Obecnie stanowi magazyn założony na planie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacyjny. Dolna część ścian licowana jest cegłą. Szczyt budynku o widocznej konstrukcji ryglowej w kondygnacji poddasza. Dach dwuspadowy z naczółkami, kryty dachówką ceramiczną. Okna zamknięte odcinkami łuku ceglanego. W granicach posesji zachowany starodrzew.

Kartuzy, ul. Kościuszki 26, kamienica - dwukondygnacyjny, murowany budynek secesyjny, wzniesiony w początkach XX w. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Elewacja frontowa (zachodnia) jest siedmioosiowa, cztery pierwsze osie od północy zwieńczone secesyjnym szczytem o swobodnym, falistym rysunku, ostatnia oś od północy zwieńczona podobnym, ale mniejszym falistym szczytem. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, zamknięte łukiem odcinkowym, z osobnym nadświetlem, nad nimi znajduje się balkon na konsolach z kamienną, tralkową balustradą. W trzeciej kondygnacji znajduje się pięcioboczny, nakryty dachem namiotowym, połączony z balkonem wykusz wsparty na zdwojonej konsoli o formie kielichowej. W partii podokiennej są płyciny z maszkaronami, a nad oknami fryz z ornamentem roślinnym. W trzeciej kondygnacji widać płaskorzeźbione motywy roślinne, kule i pinakle na szczycie.

Kartuzy, ul. Klasztorna 5, zespół d. klasztoru kartuzów, Kartuzja Gdańska - kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP, gotycki, orientowany, jednonawowy, ufundowany w 1380 r., zbudowany w latach 1383 – 1405 z inicjatywy gdańskiego patrycjusza Jana Thiergata. W latach 1731 – 1733 przebudowano dach i wieżę, natomiast krużganki przebudowano częściowo w XIX w. i od 1826 r. złączono z kościołem. Kościół ma plan wydłużonego prostokąta, z niewyodrębnionym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, od zachodu z wbudowaną wieżą. Od północy przylega krużganek, od południa zakrystia, część krużganka (obecnie kaplica) oraz kaplica. Świątynia zbudowana jest z cegły na kamiennej podmurówce, oskarpowana. Barokowy dach jest łamany i pokryty blachą miedzianą. Wnętrze kościoła, zakrystii i kaplicy kryte sklepieniem gwiazdzystym, krużganek kryty jest sklepieniem krzyżowym. Wyposażenie kościoła jest w większości barokowe, choć bryła kościoła zachowała swój surowy, gotycki styl.

Kartuzy, ul. Klasztorna 5, zespół d. klasztoru kartuzów - Kartuzja Gdańska - refektarz poklasztorny - budynek pochodzący z przełomu XIV i XV wieku, zbudowany w stylu gotyckim na planie prostokąta, ceglany, na podmurówce kamiennej. Dwuspadowy dach pokryty jest holenderką, a trójkątne szczyty rozczłonkowane filarkami i zdobione blendami. Wnętrze kryte jest 3 – przeszłowym sklepieniem gwiazdzystym.

Kartuzy, ul. Klasztorna 5, zespół d. klasztoru kartuzów - Kartuzja Gdańska - d. erem - gotycki budynek z przełomu XIV i XV w., zbudowany na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu, ceglany. Posiada dwuspadowy dach, łamany polski, kryty karpiówką. W szczytowej ścianie zachodniej znajduje się kilka ostrołukowych blend. Wnętrze jest obecnie nieco przebudowane, sklepienie.

Kartuzy, ul. Klasztorna 5, zespół klasztoru kartuzów - Kartuzja Gdańska - mury klasztorne ob. cmentarne - wzniesione w XV i XVII wieku stanowią zespolony ciąg (ok. 130 metrów długości), składający się z trzech pierwotnie odrębnych funkcjonalnie części: fragmentu gotyckiego muru zewnętrznego, ogradzającego obecnie cmentarz od zachodu, muru gotyckiego stanowiącego prawdopodobnie relikw Dawnej Bramy Górnej, łączącej dwa pozostałe odcinki oraz muru wewnętrznego wzniesionego w 1641 r. dla oddzielenia ogrodu od dziedzińca zachodniego. Ostatni odcinek zachowany na całej długości, choć nie pierwotnej wysokości, stanowi obecnie północne ogrodzenie cmentarza z bramą usytuowaną w miejscu XVII – wiecznej furty. Mury stanowią obecnie ogrodzenie cmentarza, założonego w 1847 roku na terenie ogrodu klasztorowego. Są jedyną pozostałością dawnego ogrodzenia zewnętrznego i wewnętrznego zespołu budowli Kartuzji Gdańskiej.

Kartuzy, ul. Klasztorna 10, zespół d. klasztoru kartuzów - d. gorzelnia - murowany budynek wzniesiony w 1682 r. na miejscu wcześniejszego o konstrukcji szachulcowej. Wchodził w skład zespołu klasztorowego Kartuzji Gdańskiej. W połowie XIX w. wnętrze przebudowano na cele mieszkalne.

Kartuzy, ul. Klasztorna 14, zespół d. klasztoru kartuzów - d. słodownia - wzniesiona w okresie średniowiecza na dziedzińcu wewnętrznym zespołu klasztorowego Kartuzji Gdańskiej, zniszczony przez pożar w 1690 r. i odbudowany w tym samym roku. W II poł. XIX w. budynek gruntownie przebudowano, co zmniejszyło jego pierwotny charakter wnętrza. Zachowały się częściowo gotyckie mury.

Kartuzy, ul. Klasztorna 16, zespół d. klasztoru kartuzów - d. młyn - powstał prawdopodobnie na początku XV w. jako część składowa zabudowań gospodarczych zespołu klasztorowego Kartuzji Gdańskiej. Według wcześniejszych wzmianek (z lat 1595, 1616, 1622 i 1674) budynek mieścił spichlerz i dwa niezależne od siebie młyny uruchamiane przez dwa ciągi turbin napędzanych wodą z kanału biegnącego pod obiektem, łączącego jeziora Karczemne i Klasztorne. Około połowy XIX wieku budowla została podwyższona, a jej wnętrze przebudowane na mieszkania. Zachowany budynek jest murowany z cegły, na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym i otynkowany. Posiada gotyckie mury zewnętrzne.

Kartuzy, ul. Klasztorna 18, zespół d. klasztoru kartuzów - d. browar - murowany, otynkowany, dwukondygnacyjny budynek z dwuspadowym dachem mieścił się na zewnętrznym dziedzińcu zespołu klasztorowego Kartuzji Gdańskiej. Pierwsza wzmianka historyczna, świadcząca o istnieniu browaru pochodzi z 1595 r. W latach 1643–1645 obiekt przebudowano: przesklepiono pomieszczenia browarne, a w jego dolnej kondygnacji, obok browaru zlokalizowano warsztaty stolarskie, krawieckie i piekarnie, w górnej urządzono mieszkania gościnne. W połowie XIX w. obiekt adaptowano na cele mieszkalne. Budynek posiada gotyckie mury od strony południowo – zachodniej, stanowiące przedłużenie nieistniejącej już Bramy Klasztornej.

Kartuzy, ul. 3-ego Maja 3, kamienica - jednokondygnacyjny, murowany budynek wzniesiony w poł. XIX w. z drewnianym, dwuspadowym dachem krytym papą, ze snycersko wykonanymi końcówkami krokwi w partii okapowej. Od strony wschodniej dobudowane w późniejszym okresie wąskie skrzydło z wysokim dachem. W elewacji frontowej (południowej) znajduje się drewniany, ażurowy ganek ustawiony na kamiennym murku. Elewację w poziomie dzieli biegnący na wysokości dachu ganek gzyms kordonowy, nad nim znajdują się okienka poddasza. Od wschodu do budynku przylega wąskie skrzydło z szerokimi drzwiami wejściowymi, w górnej partii szklonymi. Nad drzwiami znajduje się pas gzymsu, a w dachu lukarna ze snycerską dekoracją.

Kartuzy, ul. 3-ego Maja 5, kamienica - neobarokowy budynek dwukondygnacyjny, o charakterze dużej rezydencji położonej w ogrodzie, wzniesiony w poł. XIX w. Budynek murowany, tynkowany, podpiwniczony, z dachem kolankowym. Elewacja frontowa (południowa) siedmioosiowa, z dwuosiowym ryzalitem, zwieńczonym neobarokowym szczytem. Okna pierwszej kondygnacji z kłińcami. Okna drugiej kondygnacji ujęte pilastrami, po oknach płycin. W szczycie znajdują się dwa wąskie okna w profilowanych opaskach, ujęte trzema pilastrami. Szczyt zdobiony wolutami i kulami.

W parterze znajduje się taras, nad nim balkon na filarach z kamienną balustradą tralkową. Podobny fragment balustrady w narożu południowo – zachodnim nad gzymsem okapowym. Elewację dzieli w poziomie gzyms kordonowy. Elewacja zachodnia bezokienna, z czterema otworami wypełnionymi

pustakami szklanymi. Elewacja północna z wysoką kamienną podmurówką, tynkowana, z prostokątnymi oknami. Od strony zachodniej do budynku przylega skrzydło oficyny. Główne wejście do budynku umiejscowione od strony

wschodniej, ujęte dwoma pilastrami, z kopulastym daszkiem. Nad drzwiami znajdują się trzy ułożone schodkowo małe okna klatki schodowej. W dachu na osi znajduje się lukarna. We wnętrzu drewniana klatka schodowa z balustradą tralkową, kilkoro drzwi płycinowych.

Kartuzy, ul. 3-ego Maja 10, willa z d. apteką "Pod Orłem" wzniesiona ok. 1920 r. (ob. budynek usługowy). Od końca XVIII w. funkcjonowała tu pierwsza apteka w Kartuzach, przy której znajdowały się zabudowania gospodarcze oraz herbarium z parkiem. Od 1918 r. na miejscu starego, parterowego budynku wzniesiono obecną willę. Jest to obiekt murowany z cegły, o urozmaiconej bryle z dachem mansardowym zaakcentowanym wysokimi wstawkami, ze szczytami wykonanymi w konstrukcji ryglowej o dekoracyjnym, geometrycznym układzie rygli. Elementem zasługującym na uwagę jest dwukondygnacyjna więźba dachowa o skomplikowanej, mieszanej konstrukcji jętkowo – płatwiowej wykonana z drewna sosnowego. We wnętrzu zachowały się ozdobne, przeszklone drzwi, a na elewacji zachodniej witryna apteczna z profilowanym, perełkowym ślemieniem.

Kartuzy, ul. 3-ego Maja 15, kamienica - dwukondygnacyjny murowany budynek eklektyczny, wzniesiony w 1903 r. z wysokim mansardowym dachem krytym blachą. Elewacja południowo-wschodnia sześćoosiowa, z boniowaną w tynku pierwszą kondygnacją i licowaną cegłą kondygnacją drugą. Okna czteropolowe w opaskach tynkowych. Przestrzenie międzyokienne zdobione czterema poziomymi paskami tynku. Część wschodniej elewacji frontowej zwieńczona szczytem schodkowym, schodki zwieńczone gzymsem i połączone pasami tynku, w polu okrągła wnęka. W dachu części południowej znajdują się trzy lukarny z dwuspadowymi daszkami. Elewacja północno-wschodnia z ryzalitem w części północnej, zwieńczona szczytem schodkowym niższym niż szczyt frontowy, zdobiony w ten sam sposób. W części wschodniej drewniana weranda przykryta dachem pulpitowym. Pola okienne o drobnych podziałach, przestrzeń między mieczami szklona, a pola między mieczami ornamentowane z motywem kwiatowym. Krokwie w partii okapowej rzeźbione. W elewacji północno-zachodniej płycinowe drzwi w narożniku. W elewacji południowo-zachodniej dwuskrzydłowe drzwi płycinowe, szklone, z ozdobną kratą, ujęte dwoma kanelowanymi pilastrami z tympanonem i prostokątnym daszkiem, nad nimi okno, gzyms w nadprożu i podokiennik. Całość obejmują dwa wysunięte z lica muru pilastry, przechodzące w partii dachowej w trójkątny szczyt schodkowy z okrągłym oknem. W części zachodniej elewacji są trzy schodkowo ułożone małe okna klatki schodowej. We wnętrzu klatka schodowa z drewnianą balustradą tralkową, profilowany, drewniany pochwył balustrady zamocowany w ścianie klatki schodowej, płycinowe drzwi wejściowe do mieszkań, mosiężne klamki i okucia zamków, posadzka przedsiionka wyłożona białymi i czarnymi płytkami ceramicznymi.

Kartuzy, ul. 3-ego Maja 19, kamienica - dwukondygnacyjny, murowany budynek neogotycki wzniesiony w końcu XIX w. Dach wysoki, czterospadowy, kryty dachówką ceramiczną. Wszystkie okna w opaskach z cegły z uszakami. Na skrajnych osiach w elewacji frontowej (wschodniej) dwa ryzality pozorne. Elewacja do wysokości ok. 2,5 m ceglana, wyżej tynkowana. Pod okapem korpusu głównego pas licówki imitujący gzyms koronujący, wsparty na konsolach. Ryzality ujęte z obu stron szerokimi pasami licówki, w szczycie przechodzącymi w pas zakończony ząbkami. Po obu stronach szczytu znajdują się sterczyny z daszkami namiotowymi, w najwyższym punkcie szczytu sterczyny schodkowe. W osi budynku wejście główne z drzwiami płycinowymi z nadświetlem, w opasce ceglanej. W dachu dwie prostokątne, kryte dachami pulpitowymi lukarny z prostokątnymi otworami okiennymi. Elewacja północna jest bezokienna, w górnych narożach znajdują się sterczyny prostokątne, a pod okapem wysunięty przed lico pas ceglany markujący krenelaż i dwie duże, prostokątne płyciny tynkowane. W elewacji zachodniej znajduje się ryzalit z drzwiami wejściowymi i oknami klatki schodowej zaakcentowany szerokimi opaskami ceglany. We wnętrzu znajdują się drzwi wejściowe z secesyjnymi ozdobnikami, klatka schodowa drewniana z balustradą tralkową.

Kartuzy, ul. Majkowskiego 9, willa - dom Aleksandra Majkowskiego - zbudowany na początku XX w. dla działacza i pisarza kaszubskiego dr Aleksandra Majkowskiego. Wzniesiony na planie kwadratu, dwukondygnacyjny, z wykuszami na dwóch narożach i dachem czterospadowym krytym dachówką. Elewacje zdobione płaskimi lizenami i płycinami.

Kartuzy, ul. Parkowa 2, poczta - budynek klasycyzujący wzniesiony w końcu XIX wieku na planie prostokąta, murowany, dwukondygnacyjny z czterospadowym dachem krytym blachą. Elewacja frontowa

jest siedmioosiowa, podzielona w poziomie na boniowaną w tynku z gładkim pasem fryzu ujętym od dołu i góry profilowanymi gzymsami. Druga kondygnacja jest licowana cegłą, zwieńczona mocno wystającym, profilowanym gzymsem okopowym. Okna pierwszej kondygnacji są zamknięte półkoliście. W narożu południowo – wschodnim, we wnęce ujętej dwoma pilastrami i półkolistym odcinkiem gzymsu znajdują się drzwi wejściowe. Całość obejmują dwa szersze pilastry. Okna drugiej kondygnacji ujęte są pilastrami, nad którymi znajduje się gładki pas fryzu i silnie wyładowany gzyms biegnący po łuku odcinkowym. Naroża są boniowane. Elewacja południowa jest tynkowana, okno znajduje się jedynie w osi drugiej kondygnacji. Po obu jego stronach są plakietki z sztukatorskimi motywami symbolizującymi urząd pocztowy (trąbka pocztyliona, koło ze skrzydłami). Elewacja zachodnia wygląda jak elewacja frontowa. Elewacja północna w pierwszej kondygnacji posiada cztery okna jak w elewacji frontowej, natomiast w drugiej kondygnacji jak w elewacji południowej. Zachowana jest stara stolarka okienna.

Kartuzy, ul. Parkowa 8 – secesyjny murowany budynek trójkondygnacyjny, wzniesiony w pocz. XX w. Elewacja frontowa (wschodnia) z płycinowymi drzwiami wejściowymi w narożniku. Parter boniowany w tynku. W drugiej kondygnacji znajduje się wykusz o charakterze werandy nakryty dachem pulpitem, z oszkloną partią górną. Pod oknami ślepa balustrada kamienna, w tynku markowane tralki o swobodnych formach. Nad werandą znajduje się szerokie sześciopole zamknięte półokrągłe okno z podokiennikiem w zdwojonej, żłobkowanej, tynkowanej opasce o opływowej linii. Elewację frontową wieńczy szczyt o swobodnej linii, w partii centralnej zamknięty łukiem odcinkowym, w narożach przechodzący w motyw zgeometryzowanej woluty. Oś centralną akcentują dwa pionowe, obejmujące się pasy tynku łączące się ze szczytem. Elewacja północna z tynkarskim falującym swobodnie rysunkiem secesyjnym.

Kartuzy, ul. Rynek 3, kamienica - trójkondygnacyjny budynek secesyjny z początku XX w. Elewacja o charakterze secesyjnym przejawia się w obramowaniu i stolarce okien oraz szczycie nad wielokątnym ryzalitem, a także kutej balustradzie balkonu. Układ wnętrza jest zachowany z niewielkimi przebudowaniami, charakterystyczny dla zabudowy kamienicy mieszczańskiej z usługami w parterze.

Kartuzy, ul. Rynek 6, dom - ob. Liceum Katolickie – dwukondygnacyjny, dwuczłonowy murowany budynek wzniesiony w II poł. XIX w. obok poewangelickiego kościoła neogotyckiego. Odbudowany po pożarze w l. 90-tych XX w.

Kielcino, ul. Ks. Arasmy 2, kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła z d. plebanią i cmentarzem - wzniesiony w 1647 r., orientowany, z czworoboczną wieżą od zachodu. W 1926 r. został zbudowany transept, wieloboczne prezbiterium, kaplica i zakrystia. Na wieży znajduje się choraławka z datą 1647.

Kielcino, ul. Długa, d. zajazd - ob. dom mieszkalny, obiekt wzniesiony pod koniec XIX w., pełniący od 1944 roku funkcję zajazdu. Jest to budynek wolnostojący, murowany, posadowiony na wysokiej podmurówce z ciosanego kamienia. Składa się z trzech złączonych ze sobą części różnej wielkości założonych na planie prostokątów. W środku znajdowała się sala taneczna, część zasadnicza mieszcząca na parterze jadalnię, kuchnię, spiżarnię, pokoje właścicieli, a na poddaszu pokoje gościnne i strychy. Obecnie pełni funkcje mieszkalne. Obiekt posiada elewację z czerwonej cegły, od frontu i szczytu wschodniego ozdobne tynkowanie wokół okien, drzwi i w narożach. W elewacji płn. znajduje się wejście do sali tanecznej przez szerokie obudowane murkiem schody i ozdobne rzeźbione drzwi. Pozostałe wejścia znajdują się od strony południowej, wschodniej i zachodniej.

Mirachowo, zespół dworski - d. kaplica dworska – zbudowana w 1740 r. z cegły, na planie prostokąta, orientowana, z dachem dwuspadowym, z małą, drewnianą sygnaturą z daszkiem krytym gontem. Wnętrze sklepienie krzyżowo i kolebkowo. Kaplica usytuowana jest na terenie dawnego dworskiego dziedzica gospodarczego.

Mirachowo, zespół dworski – dwór - zbudowany w końcu XVIII w. z drewna, składa się z dwóch połączonych budynków (północnego i południowego) jednokondygnacyjnych, wzniesionych na planie prostokąta, krytych dwuspadowymi dachami. Przy elewacji zachodniej budynku północnego znajdują się dwa alkierze. Wschodnią elewację budynku południowego zdobi wejście z drewnianą altaną. Nad wejściem, w połąci dachu umieszczono dwie rokokowe lukarny z owalnymi otworami okiennymi.

Mirachowo, kościół ewangelicki obecnie rzymsko-katolicki kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela wzniesiony został w latach 1862-1864 przez gminę ewangelicką. Po 1945 r. ustanowiono tu filię parafii rzymsko-katolickiej w Sianowie, nadając wezwanie św. Jana chrzciciela, w 1971 r. erygowano obecną parafię. Wzniesiony został w stylu neoromańskim, murowany z cegły licówki, na kamiennym fundamencie. Orientowany, z fasadą wieżową od strony zachodniej, ma układ

jednonawowy, z węższym, wydzielonym i wielobocznie zamkniętym prezbiterium oraz prostokątną zakrytą od strony północno-wschodniej.

Zagroda nr 23 w Ręboszewie powstała na początku XIX w. zagrodę stanowi budynek mieszkalny, stodoła, obora, chlew, składzik, dawny budynek parobków oraz garaż. Dom mieszkalny, zbudowany w 1816 r. (data wyryta jest na belce stropowej w sieni), częściowo podpiwniczony, szerokofrontowy, symetryczny, parterowy, przykryty jest dwuspadowym dachem krytym słomą. Podmurówka wykonana jest z kamienia polnego. Ściany o konstrukcji zrębowej, z trzech stron oszalowane deskami, od strony podwórza pokryte są gliną pobielaną wapnem. Szczyty oszalowane deskami. Więźba dachowa o konstrukcji krokwiowej. Krokwie łączone na nakładkę drewnianymi kołkami. Wejście do budynku znajduje się od strony podwórza przez przeszklony ganek z daszkiem dwuspadowym krytym papą. W elewacji zachodniej znajdują się drugie drzwi zewnętrzne z ozdobnymi zawiasami i zasuwą kowalskiej roboty. Stodoła na podmurówce z kamienia polnego, kryta słomą, pierwotnie dwuszęskowa, z czasem poszerzona o kolejny sząsek. Ściany konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną i strychułami, czasem cegłą, częściowo szalowane deskami. Wrota dwuskrzydłowe z desek, otwierane na przestrzał, zachowane zawiasy kowalskiej roboty.

Sianowo, kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP - wzniesiony w 1816 r., orientowany, o konstrukcji szachulcowej, salowy, z kaplicami od strony północnej i południowej, kryty dwuspadowym dachem. Na konstrukcji dachowej od zachodu znajduje się drewniana wieża, wtopiona w szczyt nawy.

Gmina Przdkowo

Pomieczyno, kościół parafialny p.w. św. Józefa - neobarokowy kościół zbudowany w 1925 r. wg projektu inż. Dulnego z Kartuz. Jest to niezorientowany, wydłużony, jednonawowy korpus z kruchtą od zachodu, zbudowany w konstrukcji szkieletowej, z zewnątrz oszalowanej deskami, na cokole z głazów granitowych. Od strony północnej znajduje się poligonalne prezbiterium z bocznymi kwadratowymi zakrytiami. Od południa znajduje się wieża częściowo wtopiona w korpus nawowy z ozdobnym wejściem zewnętrznym w kształcie wiatrolapu. Podobne wiatrolapy mają także kruchta i zachodnia zakrycia. Dachy korpusu nawowego, prezbiterium, zakrycia oraz kruchty kryte są płytkami eternitowymi, a baniasty hełm wieży blachą ocynkowaną. Wnętrze kościoła otynkowane jest na biało. Posadzka składa się z płytek betonowych w kolorze szarym i bordowym, ułożonych szachownicowo. W części prezbiterium i w obu zakryciach podłogi są drewniane. Stropy drewniane, belkowe z podsiębitką. W nawie znajduje się płaski strop z zaskrzynionymi bokami wsparty na słupach rzeźbionych głowicami. Płaszczyznę stropu zdobi listwowanie ułożone we wzory geometryczne. Prezbiterium przykryte jest półkopyłą z podniebieniem ozdobionym w 1956 r. malowidłem przedstawiającym koronowanie Najświętszej Marii Panny. Wystrój kościoła bogato rzeźbiony przez artystę – rzemieślnika Dąbka z Brodnicy n. Drwęca (ołtarz główny, stalle, ławy, chór organowy, głowice słupów) w latach 1930- 1939, po roku 1945 przez Stefańskiego z Kielna (ołtarze boczne) oraz w 1977 przez Antoniego Łeknowskiego z Czerska (ambona). Zachowała się również ozdobna stolarka drzwi, wewnętrznych schodów na chór ścian bocznych wiatrolapów.

Przdkowo, kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła wraz z cmentarzem przykościelnym i plebanią - neogotycki, orientowany kościół wzniesiono w latach 1874 – 78 w centrum wsi, na miejscu wcześniejszego kościoła. Jest to kościół jednonawowy, murowany z cegły, na kamiennym cokole, o elewacjach w obrębie nawy licowanych spoinowanymi ciosami kamiennymi, pozostałych licowanych cegłą. W kompozycji bryły zestawiono masywną nawę, przykrytą dwuspadowym dachem, ujętym sterczynowymi szczytami, z 5 – kondygnacyjną, strzelistą wieżą z ceglanyymi sterczynami w narożach oraz sześcioboczną ostatnią kondygnacją z murowanym, stożkowatym hełmem. Prostokątne prezbiterium jest trójbocznie zamknięte, ujęte od południa i północy prostokątnymi aneksami. Od południowej strony nawy znajduje się kruchta i wieloboczne klatki schodowe. Wnętrze nawy przykryte jest otwartym wiązaniem dachowym obitym deskami o profilowanych krawędziach, z rozbudowaną ażurową dekoracją wiązarów. Prezbiterium, podobnie jak kruchta podwieżowa, sklepienie gwiazdźście, otwarte do nawy ostrołukowym, profilowanym łukiem tęczowym. W części zachodniej znajduje się drewniany chór wsparty na 4 słupach z zastrzałami, z balustradą zdobioną ślepym maswerkim. Licowane kamieniem elewacje nawy są bezpodziałowe, rytmicznie rozczłonkowane ostrołukowymi oknami o uskokowych ościeżach i ceglanych laskowaniach. Ściany prezbiterium wsparte w narożach przyporami, zdobione są ceramicznymi fryzami pod okapem. Podobne dekoracje znajdują się z obu aneksach i pd. kruchcie. Trójkątne, ceglane szczyty nawy zdobione są schodkowo rozmieszczonymi ostrołukowymi blendami o uskokowych ościeżach i fryzami ząbkowymi. We wnętrzu zachowane jest neogotyckie wyposażenie z czasów budowy kościoła (ołtarz główny, ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, konfesjonały, ławki i stacje drogi krzyżowej). W bocznym

ołtarzu północnym zachowała się w zwieńczeniu gotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Budynek plebanii zbudowano na początku XX w. Jest to parterowa bryła licowana cegłą z wysokim dwuspadowym dachem.

Gmina Sierakowice

Sierakowice, kościół parafialny p.w. św. Marcina wraz z terenem przykościelnym w obrębie muru kościelnego – kościół wzniesiono w dwóch etapach – w latach 1820-22 oraz w 1904 r. Starszą, wschodnią część świątyni powstałą na miejscu wcześniejszej, barokowej wybudowano z drewna na kamiennej podmurówce. Część drewniana kościoła w l. 2010-2011 została przeniesiona 100 m na południowy wschód od obecnego kościoła. Wyposażenie wpisane do rejestru zabytków przeniesiono do zrekonstruowanego kościoła drewnianego. Nowszą, zachodnią część, neogotycką, wybudowano z cegły na kamiennej podmurówce, z licowanymi elewacjami i dachem krytym blachą. Kościół jest orientowany, jednonawowy, z wydzielonym węższym prezbiterium, ujętym od południa prostokątną zakrystią i węższym aneksem od północy. W części zachodniej znajduje się kwadratowa wieża z kruchtą w przyziemiu i odrębną klatką schodową. Nawa w części wschodniej jest trójprzęsłowa, w zachodniej dwuprzęsłowa z chórem w części zachodniej, wspartym na czterech słupach. Elewacje w części ceglanej znajdują się ostrołukowe okna o profilowanych ościeżach, rozdzielone przyporami. W wieży znajdują się pojedyncze i biforyjne okienka, a na ostatniej kondygnacji, we wnętrzu, tarcza zegarowa.

Gmina Somonino

Borcz, zespół dworsko-parkowy (dwór; budynek magazynowy; dwa budynki inwentarskie; gorzelnia; park) – dwór zamyka dziedziniec gospodarczy od strony zachodniej, założony jest na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, murowany, z wysokim kamiennym cokół. Piętro ukryte jest w dachu. Po północnej stronie dworu znajduje się trzykondygnacyjny budynek magazynu, zbudowany z cegły, nietynkowany, na kamiennym cokole. Ozdobę elewacji stanowi ceglany gzyms obiegający budynek na wysokości pod oknami drugiej kondygnacji. Na przedłużeniu magazynu po stronie wschodniej położony jest budynek inwentarski murowany z gładów narzutowych, przykryty wysokim dachem dwuspadowym. Po przeciwnej stronie dziedzińca gospodarczego usytuowany jest drugi budynek inwentarski, murowany z cegły. Do zespołu gospodarczego od zachodu przylega park.

Goręczyno, kościół parafialny p.w. Św. Trójcy – orientowany, ceglany kościół wzniesiony w 1639 r. jako fundacja Kartuzji Gdańskiej. Pierwotnie jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium, zakrystią przy elewacji północnej i czworoboczną wieżą od zachodu. W 1905 r. zostały dobudowane nawy boczne i dwie kaplice od zachodu.

Hopowo, kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny – wzniesiony został w latach 1911-1913, po 1945 r. kościół stał się filialnym parafii w Goręczynie, a po erygowaniu parafii w 1975 r. w Hopowie parafialnym. Wówczas zdemontowano fragment empory zachodniej, następnie ambonę i balustradę ołtarzową. Kościół wzniesiony został w stylu neogotyckim, murowany z czerwonej cegły, na kamiennym fundamencie. Nieorientowany z fasadą wieżową od strony południowej, prezentuje nietypowy, asymetryczny układ wnętrza. Jednonawowy, z węższym, wydzielonym i prosto zamkniętym prezbiterium od strony północnej, przesuniętym z osi głównej w kierunku wschodnim, wieżą z klatką schodową od południa, a od wschodu z obszerną zakrystią dostawioną do nawy i prezbiterium. Bryła świątyni znacznie rozczłonkowana, z dominantą w formie czterokondygnacyjnej wieży zwieńczonejszczytami schodkowymi, kryjącymi dach dwuspadowy. Prezbiterium wyróżnione schodkowym szczytem północnym o bogatej dekoracji blendowej, a także zdwojonymi przyporami w narożach.

Hopowo 27, dom i kuźnia – dom ukończony w 1879 r. stanowi jeden z nielicznie dobrze zachowanych przykładów kaszubskiego budownictwa ludowego. Wzniesiony został na fundamencie z ciosanego kamienia ze ścianami o konstrukcji szachulcowej, słupowo – ramowej, kołkowanej, o regularnie rozstawionych słupach wyznaczających kwadratowe i prostokątne pola, wypełnione gliną ze sznurem słomianym. Dach jest dwuspadowy, pokryty strzechą, szczyty szalowane pionowo z kolcowymi wietrznicami. Stolarka okienna i drzwiowa w większości jest oryginalna. Układ wnętrz jest czytelny – dwutraktowy oraz trójprzeczny, w paśmie środkowym nastąpiła zmiana funkcji pomieszczeń. Na uwagę zasługuje kamień progowy oraz żeliwna wycieraczka. Budynek kuźni został zbudowany w 1927 r. Jest murowany z cegły o licowanych elewacjach, z dwuspadowym dachem krytym papą i czynnym pierwotnym wyposażeniu technicznym, na które składają się palenisko, kowadło i narzędzia kowalskie.

Ostrzyce 24, dom – dom zbudowano około 1820 r. Posadowiony jest na podmurówce z kamienia polnego, ze ścianami w konstrukcji ryglowej, wypełnionej gliną i sieczką. Wnętrze jest trójpasmowe, z czego poszczególne pasma mają różną szerokość. W środkowym znajduje się sień, we wschodnim pierwotnie mieściło się pomieszczenie dla owiec. Dach jest dwuspadowy o konstrukcji krokwiowo – jętkowej, kryty strzecha słomianą z koźlinami.

Połączyno, kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Boboli wraz z terenem przykościelnym oraz kamiennym murem zachowanym wzdłuż granicy pd. działki – kościół powstał w 1912 r. w stylu neogotyckim, wzniesiony na planie prostokąta z kwadratową wieżą zwieńczoną dachem dwuspadowym i prostą sygnaturką.

Wyczechowo, zespół dworsko-parkowy (dwór; zabudowania gospodarcze: magazyn pasz i chlewnia; park) – układ przestrzenny zespołu wykształcił się w II poł. XVIII w. Powstał wtedy regularnie rozplanowany folwark oraz park. Dwór powstał w II poł. XIX w. jako obiekt założony na planie regularnego prostokąta o kompozycji osiowej. Z czasem dobudowano skrzydło zachodnie oraz dwie drewniane werandy. Podkreślono również reprezentacyjny charakter parku poprzez dodanie symetrycznie po obu stronach osi dworu dębów piramidalnych i cisów. Dwór składa się z dwóch części. Starsza założona jest na planie prostokąta, symetryczna, z dwoma gankami na osi środkowej, parterowa, przykryta dachem dwuspadowym z wystawką w części środkowej. Część nowszą dworu stanowi skrzydło, dobudowane od strony zachodniej, prostopadle do osi podłużnej starego budynku. Część gospodarcza przylega do dworu od strony zachodniej i tworzy układ zamkniętego czworoboku. Zachowały się tu dwa budynki magazynowe i chlewnia z początku XX w. W północno – wschodniej części założenia znajduje się park.

Gmina Stężyca

Sikorzyno, dwór (z elementami wyposażenia wnętrza) z parkiem. Założenie dworsko – parkowe w Sikorzynie jest pozostałością dawnego siedliska szlacheckiego, związanego z pomorskimi rodzinami Sikorskich i Wybickich. Dwór został wzniesiony na przełomie XIX i XX wieku, rozbudowany koło 1880 r. o skrzydło północne. Założony jest na planie zbliżonym do litery L, utworzonym przez dwa skrzydła, murowany z cegły, na fundamentach z kamienia ciosanego. Budynek jest podpiwniczony. Stolarka okienna pochodzi głównie z czasów rozbudowy, z szerokim, profilowanym ślimieniem i słupkiem zdobionym żłobkowanym pilasterkiem. We wnętrzu przetrwała częściowo pierwotna stolarka drzwiowa. Ponadto zachowało się pięć pieców o formach eklektycznych, wykonanych z białych oraz reliefowych kafli z koronami. Park jest regularny, o geometrycznym zarysie. Główną jego oś stanowi aleja lipowa prowadząca wzdłuż zachodniej granicy parku, zakończona altaną.

Stężyca, ul. 9-ego Marca 13, kościół poewangelicki – murowany kościół neogotycki pochodzi z przełomu XIX i XX w. Został zbudowany na planie prostokąta, z jednorodnym prezbiterium. Od strony zachodniej znajduje się trójboczna wieża sprzężona zewnętrznie z południowym przedsionkiem wejściowym i klatką schodową na chór. Wieżę, krytą ceramicznym stożkowym dachem zdobią fryzy i ostrołukowe blendy naśladujące okna maswerkowe. Z dawnego wystroju pozostały malowidła w nawie i prezbiterium, drewniana balustrada chóru, dwa piece żeliwne, resztki witraży w oknach nawy i okucia drzwi kruchty.

Stężyca, ul. Sobieskiego 14, kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej – datowany na 1706 rok salowy kościół, na rzucie prostokąta z niewyodrębnionym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, do którego od strony północnej przylega zakrystia. Od strony zachodniej znajduje się wieża na planie kwadratu, a od południowej kruchta. Elewacje z czerwonej cegły licowej, na kamiennym cokole, zwieńczone tynkowanym, profilowanym gzymsem, otwory okienne zwieńczone łukiem koszowym, dachy kryte dachówką esówką. Szczyt kruchty o esowato wygiętych bokach zwieńczony trójkątnym szczykiem.

Wygoda Łączyńska 20, zespół kościoła parafialnego p.w. św. Józefa z plebanią, elementami małej architektury (mur kościelny, brama, atrium) oraz działką – kościół wzniesiony w latach 1913-1914, budynek w stylu neobarokowym zbudowany jest na planie krzyża łacińskiego z wysoką wieżą od zachodu, zwieńczoną cebulastym hełmem. Wykonany z czerwonej cegły. Na zewnątrz kościół otoczony jest murem. Fronton nad wejściem do kościoła zdobi płaskorzeźba Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny dłuta Franza Vlasdecka z Moguncji. We wnętrzu wyróżniają się witraże ze scenami biblijnymi i postaciami świętych. W ścianie prezbiterium znajduje się łoża kolatorska w formie wykusza. Zachowało się neobarokowe wyposażenie z czasów powstania kościoła: ołtarz główny z figurą świętego Józefa, ołtarze boczne Najświętszej Maryi Panny z Dzieciątkiem i Najświętszego Serca Pana Jezusa, ambona, chrzcielnica, stacje drogi krzyżowej, ławki i świeczniki.

Plebania ukończona w 1903 r. posiada parterową, rozłożystą bryłę, kryta dachem mansardowym, zachowana pierwotna kompozycja elewacji, układ wnętrza, stolarka drzwiowa i stolarka okienna o snycersko opracowanych detalach.

Gmina Sulęcyno

Borek Kamienny 10, dom – powstał około 1860 r. Jest to obiekt posadowiony na rzucie prostokąta, częściowo podpiwniczony, jednokondygnacyjny, przykryty dwuspadowym dachem. Ściany zewnętrzne o konstrukcji szkieletowej oraz murowane z cegły, natomiast wewnętrzne o konstrukcji szkieletowej. Dach kryty strzechą słomianą.

Sulęcyno, ul. Kościelna 1, kościół parafialny p.w. Św. Trójcy wraz z terenem przykościelnym i znajdującym się na nim starodrzewem – neogotycki kościół został wzniesiony w latach 1872-74, na miejscu zniszczonego pożarem w 1873 r. drewnianego kościoła z 1616 r. Jest to kościół orientowany, jednonawowy o zwartej, kubicznej bryle, o masywnych murach z kamieni polnych układanych warstwami wyrównywanymi gruzem ceglany, zespolonymi zaprawą wapienną z oblicówką ze spoinowanych ciosów granitowych. Kruchta zachodnia i detal – obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz fryz podokapowy wykonane są z czerwonej licówki. Prezbiterium jest wieloboczne z zakrystią na planie kwadratu po stronie południowej. Pod prezbiterium znajduje się niedostępna krypta grobowa. Korpus nawowy zwieńczony jest dwuspadowym dachem, niższe prezbiterium dachem namiotowym. Dachy kryte są dachówką. W kalenicy znajduje się smukła sygnaturka z ażurowymi, ostrołukowymi arkadami, licowana blachą miedzianą, zwieńczona złotą kulą ze sterczyną. Elewacja jest prosta o ujednoliconym wystroju. W polu otworów okiennych znajdują się ostrołukowe, witrażowe biforia z rozetą w zwieńczeniu. We wnętrzu zachowane są elementy pierwotnego wystroju. Nad prezbiterium znajduje się ceglane sklepienie gwieździste z okrągłym zwornikiem z wizerunkiem Ducha Świętego, w nawie natomiast fragment barwnej polichromii z wizerunkiem aniołów trzymających szarfę z napisem „Niech Bóg będzie uwielbiony w swoich aniołach i swoich świętych”. Drewniany chór wsparty jest na drewnianych słupach, z balustradą o prostych tralkach. Zachowana jest oryginalna stolarka drzwiowa (poza drzwiami frontowymi), zawiasy, okucia zamków i klamki, dwubarwna posadzka z terakoty, szafy w zakrystii. We wnętrzu barokowe ołtarze z I poł. XVIII w. i neogotyckie organy z 2 poł. XIX w. Teren kościelny otoczony jest murem ze spoinowanych ciosów granitowych, nawiązujących do elewacji kościoła. Wzdłuż zachodniego i południowego odcinka muru zachowany jest starodrzew (klony i jawory) o dużych walorach krajobrazowych.

Gmina Żukowo

Chwaszczyno, ul. Mickiewicza 5, kościół parafialny p.w. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza wraz z cmentarzem – orientowany, jednonawowy kościół o formach barokowych i neogotyckich wzniesiony w 1726 r. na miejscu starszego założenia, w 1875 r. rozbudowany o część zachodnią. Kościół zbudowany jest z cegły na kamiennym cokole, elewacje starszej części tynkowane. Od strony północnej do świątyni przylega aneks mieszczący zakrystię, a od południa do nawy dostawiona jest kruchta, w północno – zachodnim narożu znajduje się wieża. Wnętrze przykryte jest drewnianym stropem. Kościół otoczony jest cmentarzem w formie wydłużonego prostokąta z aleją centralną.

Leżno, zespół dworsko-parkowy (dwór; d. oficyna; obora ze stodołą; chlewnia i magazyn; park z aleją południową) – obecne założenie posiada elementy przestrzenne z XVIII w. W XIX wieku pałac gruntownie przebudowano, nadając mu neorenesansowy charakter, a majątek rozbudowano, powiększając część gospodarczą. Założenie składa się z trzech części: reprezentacyjnego dziedzińca z dworem i dawną oficyną dworską, przyległego parku z polaną oraz z części gospodarczej.

Przyjaźń, kościół parafialny p.w. św. Jana Ewangelisty – gotycki, orientowany, salowy kościół z XIV w. zbudowany na planie prostokąta, przebudowany w 1611 r. Od strony północnej przy prezbiterium znajduje się zakrystia, od strony południowej podcień wsparty na drewnianych słupach. Kościół zbudowany jest z cegły, na kamiennej podmurówce, oskarpowany.

Przyjaźń, zespół dworsko-parkowy (dwór; budynek gospodarczy; park z aleją doprowadzającą) - w swej obecnej formie pochodzi z przełomu XIX i XX w., jednak osadzony został na kanwie elementów układu przestrzennego z XVIII w. Zespół dzieli się na część zachodnią – reprezentacyjną, w której znajduje się dwór i park, oraz część wschodnią obejmującą dziedziniec gospodarczy wraz z zabudową folwarczną. Większość budynków gospodarczych pochodzi z początków XX w. Dwór został zbudowany w 1870 r. na planie o formie litery L ze skrzydłem dłuższym usytuowanym na osi wschód – zachód. Posiada liczne

zachowane elementy sztukatorskiego detalu architektonicznego w elewacjach. W parku występuje wiele drzew o wartościach pomników przyrody.

Sulmin, d. kościół ewangelicki – neobarokowy kościół wzniesiony z cegły w końcu XIX w. Założony jest na planie prostokąta, jednonawowy, przykryty dwuspadowym dachem. Od strony zachodniej przylega dwukondygnacyjna wieża, częściowo wtopiona w korpus kościoła, przykryta hełmem z blachy cynkowej.

Sulmin, cmentarz ewangelicki z kaplicą grobową rodziny Gralath. Na początku XIX w. utworzono cmentarz, na którym wzniesiono kaplicę grobową rodziny Gralath. Pierwszą osobą pochowaną w kaplicy w 1818 r. był rajca, ławnik i burmistrz Karol Fryderyk, po nim pochowano tu jeszcze kilku członków rodu, a jako ostatnia w 1907 r. spoczęła tu Maria Maquet z Gralathów. Cmentarz położony na południowy wschód od drogi Sulmin – Kolbudy, zachował regularny kształt wydłużonego prostokąta, ze świątym narożnikiem północno-zachodnim, a także częściowo czytelny układ kompozycyjny.

Sulmin, zachowana część parku dworskiego z oficyną. Obecne założenie parkowe powstało na początku XIX w., oficyna pochodzi z 2 poł. XIX w. podpiwniczona, piętrowa, wzniesiona z cegły na kamiennych fundamentach, przekryta dachem dwuspadowym. Posiada ozdobny szczyt wieńczący elewację północną zdobiony motywem stylizowanej muszli.

Żukowo, ul. Gdańska, kościół filialny p.w. Św. Jana – orientowany, ceglany kościół wzniesiony w 1604 r. na miejscu gotyckiego, zniszczonego w 1433 r. przez husytów. Od strony północnej znajduje się zakrystia nakryta dwuspadowym dachem. Do elewacji zachodniej przylega kwadratowa wieża o konstrukcji szachulcowej, wypełnionej cegłą, zwieńczona barokowym hełmem, krytym cynową blachą. Szczyty kościoła flankowane są skromnymi, ceglanymi sterczynami.

Żukowo, ul. 3-ego Maja 4, zespół klasztorny norbertanek /kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP - kolegiata, dwa budynki klasztorne, mur klasztorny/ - gotycki kościół ufundowany w 1209 r., budowany w XIII – XIV w., konsekrowany w 1379 r. Kościół jest ceglany, oskarpowany i tynkowany, salowy, zbudowany na planie wydłużonego prostokąta z niewyodrębnionym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od północy przylega zakrystia, kaplica i kruchta. Od północy i południa za kościołem znajdują się dwa ceglane budynki poklasztorne (jeden z XIV/ XV w., drugi z XVII w.). Mur cmentarny z niszami z malowidłami pochodzi z XVII w.

Żukowo, kaplica p.w. św. Jana Nepomucena – barokowa jednonawowa kaplica wzniesiona w 1754 r. Zbudowana jest na planie prostokąta z wydzielonym, prosto zamkniętym prezbiterium, do którego od południa przylega zakrystia. Od zachodu znajduje się czworoboczna wieża, do połowy wciągnięta w nawę, nakryta daszkiem namiotowym.

Żukowo, ul. Parkowa, zespół papierni i kanału rzeki Słupnicy / budynek młyna z zespołem turbiny Francis'a; budynek mieszkalny d. dzierżawcy - papiernika; kanał rzeki Słupnicy/ - papiernię na rzece Słupnicy uruchomiły siostry zakonne około 1600 r. W wyniku i rozbioru Rzeczypospolitej papiernia, do której należały łąki, pola i zabudowania gospodarcze, przeszła w ręce pruskie. Z dokonanego w 1774 r. spisu wynika, że papiernia zabudowana była w konstrukcji ryglowej wypełnionej cegłą, kryta dachówką i posiadała jedną kładź. Maszyny napędzane były wodą doprowadzaną specjalnie wybudowanym kanałem na przełomie XVI/XVII w. Pod koniec XIX w. papiernię rozbudowano o nowe skrzydło oraz przebudowano murowany dom mieszkalny z drewnianą werandą i niewielkim ogrodem. Powstały również murowane budynki o konstrukcji ryglowej wokół dziedzińca. Na przełomie XIX/XX wieku zainstalowano turbinę wodną, a kanał o długości 1100 m zaopatrzony został w żelbetonowy jaz ruchomy z zasuwami, próg przelewowy oraz upust z zasuwą. W latach 20 – tych XX w. papiernię zamieniono na młyn zbożowy, w skrzydle zachodnim była piekarnia.